

A U R A

TIDSKRIFT FÖR AKADEMISKA STUDIER AV NYRELIGIOSITET

Mormonernas historiemytologi och mötet med modern vetenskap

Olav Hammer

Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet, Vol. 7 (2015), 36–64.
doi: <https://doi.org/10.31265/aura.504>

De första tio årgångarna, utgivna mellan 2009 och 2018, av *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) publicerades ursprungligen i tryckt format. Från och med volym 11 (2020), har tidskriften omarbetats till en diamond open access-tidskrift, och har bytt namn till *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). Samtliga artiklar, redaktionella texter och bokrecensioner från volymerna 1–10 publiceras nu online med open access (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) med tillstånd från författarna.

For the first ten volumes, published between 2009 and 2018, *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) was exclusively available in printed form. Starting with volume 11 (2020), the journal is re-envisioned as a diamond open access journal and will be renamed *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). All articles, editorials, and reviews from volumes 1–10 are published online in open access form (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) with the permission of the author(s).

Mormonernas historiemytologi och mötet med modern vetenskap

Olav Hammer

Om denna uppteckning sade profeten Joseph Smith: "Jag berättade för bröderna att Mormons bok var den mest felfria boken av alla på jorden och vår religions slutsten" (Mormons Bok, Inledningen)

Det är närmast ett trivialt konstaterande att alla religioner förändras över tid. Inte minst anpassas religioner till varje tidsålders rådande sociala och intellektuella kontext. För religioner med en kanoniserad skrift och en självbild som en urgammal, oföränderlig sanning är denna anpassning problematisk. Hur kan man bevara själva den kanoniska texten men förstå dess innehåll på ett nytt sätt? Hur argumenterar man för att en gammal skrift är "den mest felfria boken i världen" också i en modern kultur, präglad av ständig förändring och ständigt nya vetenskapliga rön? Hur bekämpar man skeptiska röster? Dessa och andra frågor är relevanta, inte minst när man ser på en äldre ny religiös rörelse som Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga, alltså mormonkyrkan, vars kanon innehåller en historieberättelse om Amerikas befolkande och indianernas ursprung, Mormons Bok, som i praktiskt taget alla detaljer avviker från nutidens arkeologiska och antropologiska konsensus, men ändå framhålls som just felfri.

För läsare som är mindre förtrodda med Mormons Bok inleder jag denna artikel med en skiss över historiemytologin och dess tydliga idémässiga förankring i det tidiga artonhundratalet. Efter en snabb

vy över den mormonska apologetikens institutionella förankring presenteras därefter de strategier som dessa apologeter använder för att slå fast kärnan i deras budskap: Mormons Bok är en fullständigt tillförlitlig historisk källa, den har bara lästs fel av såväl kritiker som tidigare generationer av kyrkans egna medlemmar.

EN KORT BAKGRUND TILL MORMONISMENS HISTORIEMYTOLOGI

1830 utgav Joseph Smith Mormons Bok, en text som han enligt egen utsaga översatt från en förlaga skriven på guldplåtar som han med en ängels hjälp funnit nedgrävda i en kulle i närheten.²⁹ Texten beskrev olika folkslag som i forntiden utvandrat från Främre Orienten, begett sig över havet och befolkat Amerika. Bokens kronologiska röda tråd avbryts både av profetior om mycket senare tidsåldrar och sammanfattningar av skeenden från en fjärran urtid, vilket gör historiemytologin i Mormons Bok komplicerad att reda ut. I grova drag ser den ut så här:

Först på plats i Amerika var Jarediterna, uppkallade efter en man vid namn Jared, som levde vid tiden för språkförbistringen vid Babels torn. Gud lovade Jared, hans bror och deras närmaste att de skulle föras till ett nytt land tillsammans med sina hjordar. Efter en lång och besvärlig resa nådde de det "utlovade landet" (Ether 6:12). Här gick det i början gott för Jared, hans bror och deras folk. Efter Jareds och hans brors död uppstod en lång rad konflikter mellan Jarediternas styrande eliter. Kungariket splittrades och krig utbröt. Ett teologiskt budskap löper genom texten, eftersom de regenter som styr efter Guds påbud

²⁹ Denna artikel utgör en kraftigt förkortad svensk version av ett engelskspråkigt kapitel som är planerad att ingå i en kommande monografi om mötet mellan mytologi och vetenskapliga teorier om människans förhistoria.

belönas, medan onda makthavares regeringstid resulterar i hungersnöd och andra katastrofer (Ether 9:26-33). Med tiden blir det allt glesare mellan de goda kungarna, och profeter börjar förutspå Jarediternas undergång (Ether 11). I ett blodbad dödas miljontals människor i ett gigantiskt slag vid kullen Ramah. Bara profeten Ether är kvar och kan bevittna sitt folks undergång.

Nästa våg av utvandrare kommer till Amerika strax innan Babylo-nierna invaderar Jerusalem. Enligt GT har den siste kungen av Juda, Sidkia, flera söner som alla dödas vid denna invasion. Mormons Bok hävdar dock (Omni 1:15-16, Mosiah 25:2, Helaman 8:21) att en av sönerna, Mulek, lyckas fly och tillsammans med en grupp allierade tar sig över havet till den Nya Världen. Där grundlägger de staden Zarahemla.

Den tredje gruppen utvandrare, de som beskrivs i störst detalj i Mormons Bok, är efterkommare efter en profet som ska ha levt i eller nära Jerusalem cirka år 600 fvt, Lehi. Mormons bok beskriver hur han och hans familj med hjälp av ett slags övernaturlig kompass visas vägen över havet och anländer till Amerika. Efter Lehis död splittras hans folk i två konkurrerande grupper, nefiterna och lamaniterna. Än en gång bygger berättelsen på den absoluta kontrasten mellan gudfruktiga och onda: nefiterna börjar bygga upp en blomstrande civilisation trots att de gång på gång anfalls av de barbariska och onda lamaniterna. I en omtalad (eller beryktad) passage, 2 Nephi 5:20, beskrivs det hur Gud straffar dem genom att göra deras hud mörk:

Och han hade låtit förbannelsen komma över dem, ja, en svår förbannelse för deras onskas skull. Ty se, de hade förhärdat sina hjärtan mot honom så att de hade blivit som flinta. Och eftersom de var vita och mycket fagra och behagfulla lät Herren Gud dem få en mörk hud, för att de inte skulle vara tilltalande för mitt folk.

Berättelserna om våld och krig avbryts av en avgörande händelse. Mörker sänker sig över landet, jordbävningar förstör Zarahemla och andra städer, och ett stort antal överlevande samlas nära ett tempel. Där uppenbarar sig Jesus och predikar för de församlade massorna. Efter att Jesus åter lämnat dem infaller en längre period av fred mellan nefiter och lamaniter, men efter cirka tvåhundra år börjar de två rivaliserande grupperna igen att kämpa inbördes. Återigen börjar Mormons Bok att handla om det ena kriget efter det andra.

I ett slutligt slag utplånas nefiterna nästan helt vid den kulle som de kallar Cumorah, och som är identisk med Jarediternas sista slagmark Ramah. De enda på den nefitiska sidan som överlevt är Mormon, hans son Moroni, och tjugotvå andra (Mormon 6:11-12). Lamaniterna jagar de sista överlevande som djur, och till sist är endast Moroni kvar. Han färdigställer den text på guldtaflor som profeter före honom har arbetat på, och gräver till sist ned dem i den kulle där Joseph Smith drygt 1400 år senare skulle hitta dem.

MORMONS BOK OCH FÖRMODERNA TEORIER OM INDIANERNA

Lamaniterna är den segrande parten, och frågan infinner sig för den troende mormonen vem dessa lamaniter är. Mormons Bok levererar inga klara svar. De beskrivs ibland som en släktgrupp, ättlingar till Lehis äldsta söner Lemuel och Laman. Andra gånger verkar boken beskriva lamaniterna som alla de som motsätter sig nefiterna, oavsett släktskap. De som var lamaniter men allierade sig med nefiterna blev själv till nefiter, och omvänt. Men Mormons Bok inleds med en förklarande passage som modifierats efterhand som nya upplagor utkommit, men som på ett mycket mer entydigt sätt kopplar lamaniterna samman med indianerna. Fram tills för få år sedan angav denna inledning att lamaniterna var indianernas huvudsakliga förfäder ("principal ancestors"). Sedan 2006 har kopplingen tonats ned, nu anges det

att de är ”among the ancestors”. Den nu aktuella upplagans officiella svenska översättning av denna inledning formulerar det som att ”Efter tusentals år förgjordes alla utom lamaniterna, vilka utgör *en del av indianernas förfäder*” (min kursivering).

Sätter man historien i Mormons Bok i sin omedelbara historiska kontext, faller många av de mytologiska elementen på plats. Joseph Smiths profetiska gärning infaller under en tid då det fanns ett stort intresse för två besläktade frågor om Amerikas forntid; Var kom indianerna ifrån? Och vem hade byggt de gigantiska jordhögar, där skelettdelar och föremål i stora mängder begravts, som fanns i stort antal i den östra halvan av det nordamerikanska territoriet?³⁰ De båda frågorna kopplades i mångas föreställning samman av en rasistiskt präglad föreställning om att indianerna var ”vildar” och därför inte kunde ha byggt jordhögar. Kanske hade ett annat folkslag levt i Nordamerika före indianerna och brutalt nedslaktats av dessa? Samtidigt måste ju också indianerna ha kommit någonstans ifrån, kanske var de resterna av en av Israels förlorade stammar? Olika teorier om hur dessa olika synpunkter kunde harmoniseras florerade under artonhundratalets första decennier. Mormons Bok förser sina läsare med en historieberättelse som förklarar indianernas ursprung, delar upp invandrarna till Amerika i de goda ljushyllta och de mörkhyade onda, och kopplar Amerika till den frälsningshistoria som man finner i Bibeln.

Nya teorier om Amerikas förhistoria formulerades under perioden 1880-1930, teorier som både kullkastade de tidigare föreställningarna och ligger till grund för dagens vetenskapliga konsensus. Moderna arkeologiska metoder började användas för att undersöka gravhögar-

³⁰ En översikt över förvetenskapliga teorier om indianernas ursprung finner man i Wauchope 1962. För förmoderna teorier om jordhögar, se Silverberg 1969. McGuire 1992 diskuterar sambandet mellan vanliga uppfattningar om indianerna och framväxten av en vetenskaplig arkeologi.

na, och en detaljerad studie av Cyrus Thomas (Thomas 1894) fastslog slutgiltigt att gravhögarna byggts av förfäderna till nutidens indianer. År 1926 hittade arkeologer pilspetsar av sten nära Folsom, och kort därefter vid orten Clovis, båda i delstaten New Mexico. En serie andra fynd ledde till att man hittade likartade projektiler i ett område från Kanada till Mellanamerika. Arkeologer och antropologer blev snart eniga om att denna s.k. cloviskultur representerade Amerikas första befolkning, och att fyndorternas lägen bäst kunde förklaras av att dessa avlägsna förfäder till indianerna invandrat från Sibirien via Berings Sund. Tack vare senare tekniska genombrott – i synnerhet när kol-14 metoden utvecklades av Willard Libby i 1949 och när DNA-analysen långt senare uppfanns – kunde fynden dateras och hypotesen att de första invånarna i Amerika kommit via Berings Sund bekräftas ytterligare. Kronologin är föremål för fortsatt diskussion, men en sak står fast: sett ur ett vetenskapligt perspektiv är teorin om indianerna som ättlingar till invandrare från det gamla Israel sedan snart ett århundrade fullständigt ute ur leken.

KANON OCH MODERNITET

Att kanoniska skrifers mytologiska postulat motsägs av nya vetenskapliga rön är inget nytt. Skapelseberättelserna i Genesis går till exempel stick i stäv med moderna uppfattningar om jordens tillblivelse och arternas uppkomst. Protestantisk kristendom uppvisar många olika reaktioner på detta ökande glapp mellan mytologi och naturvetenskap, och en av de vanligaste är att tolkningen av mytologin anpassas till de nya vetenskapliga rönen, och att mytologi och vetenskap därmed sätts samman på nya sätt. Inte minst bland protestanter i Europa är det ovanligt att hitta personer som försvarar en helt bokstavlig tolkning av det gammaltestamentliga skapelsescenariot. Mormonkyrkan konfronteras med ett liknande dilemma: hur ska man förena uppfattningen om att Joseph Smith under profetisk inspiration översatte några

autentiska historiska dokument, med all evidens man senare fått för att indianerna inte är ättlingar till lamaniterna?

Försvaret för Mormons Bok har två sinsemellan mycket olika inriktningar. Den första kan vi kalla det känslomässiga försvaret. Oavsett hur de rationella argumenten råkar se ut, kan man som troende mormon få ett slags personlig uppenbarelse av sanningen i Mormons Bok genom bön. Nära slutet av boken finns nämligen en självrefererande passage som uppmanar läsaren att söka sanningen på just detta sätt (Moroni 10:4):

Och jag uppmanar er att ni, när ni får dessa uppteckningar, frågar Gud, den evige Fadern, i Kristi namn, om inte dessa uppteckningar är sanna. Och om ni frågar med ett uppriktigt hjärta, med ärligt uppsåt och med tro på Kristus, skall han uppenbara sanningen om dem för er genom den Helige Andens kraft.

Samma tankegång finner man i inledningen till Mormons Bok:

Vi inbjuder alla människor överallt att läsa Mormons bok, att i sitt hjärta begrunda det budskap den innehåller och sedan fråga Gud, den evige Fadern, i Kristi namn om boken är sann. De som följer denna väg och frågar i tro får ett vittnesbörd om dess sannhet och gudomlighet genom den Helige Andens kraft.

Det andra försvaret, det som kommer att uppta oss i resten av denna artikel, handlar om att hitta konkreta svar på empiriska frågor. Kan man räkna ut var de olika folken från Främre Orienten slog sig ned? Motsvarar klimatet och naturen, så som dessa beskrivs i Mormons Bok, det man vet om motsvarande förhållanden i historisk tid? Finns det ortsnamn eller andra konkreta detaljer, som kan kopplas till den kända geografin? Finns det språkliga spår som visar att människor med

semitiska modersmål slog sig ner i Amerika? Kan man hitta en förklaring som accepterar att Mormons Bok är sann och ändå kan förhålla sig till frågan varför DNA-analysen så entydigt pekar på Sibirien som indianernas urhem?

APOLOGETIKENS INSTITUTIONELLA FÖRANKRING

Exakt hur moderna mormoner försöker svara på sådana frågor kommer vi strax tillbaka till. Först kan en kort sociologisk förankring vara på sin plats. Mormonkyrkan har nämligen valt en speciell strategi för att förena historiemytologin med de moderna vetenskapliga framstegen. Kyrkan har ingen officiell hållning, vilket konkret innebär att dess profeter igenom historien inte säger sig ha fått någon uppenbarelse om ämnet. Samtidigt allokeras omfattande resurser via kyrkans akademiska förlängda arm till forskning som stödjer en helt bestämd nytolkning av Mormons Bok, och ett ofta ganska aggressivt försvar för denna tolkning.

Liksom de flesta andra breda sociala rörelser, inklusive religioner med ett omfattande medlemskap, har mormonismen en stor skara vanliga medlemmar och en mycket liten elit som försöker definiera praktikerna och doktrinerna. Mormonernas apologetiska elit är till stor del sammansatt av män med en likartad utbildningsmässig bakgrund och likartad karriärväg. Några exempel på sådana personer – här ordnade kronologiskt efter födelsedatum – kan illustrera denna bakgrund.

Milton Reed Hunter (1902-1975) doktorerade i historia vid det prestigefulla University of California, Berkeley, i 1935.³¹ Han skrev

³¹ Biografiska uppgifter finns i dödsrunan "Elder Milton R. Hunter Dies" utgiven i tidskriften *Ensign* i augusti 1975, tillgänglig på adressen <https://www.lds.org/ensign/1975/08/news-of-the-church/elder-milton-r-hunter-dies?lang=eng>. Alla nätadresser som nämns i denna artikel kontrollerades och var aktiva den 22/10 2015.

flera böcker, av vilka de mest relevanta för våra syften är *Ancient America and the Book of Mormon* (tillsammans med Thomas Stuart Ferguson) och *Archaeology and the Book of Mormon*.

Hugh Nibley (1910-2005) är utan tvekan den apologet som uppnått vad som närmast får betraktas som hjältestatus. Hans pondus är så stor att en auktoriserad biografi har utgivits om honom: Boyd Jay Petersen *Hugh Nibley: A Consecrated Life* (2002).³² Även Nibley doktorerade vid ett sekulärt prestigeuniversitet, UCLA, och blev sedermera professor vid Brigham Young University. Han utgav mängder av historiskt orienterade böcker, bland annat de historieapologetiska *Lehi in the Desert* (orig. 1950), *The World of the Jaredites* (orig. 1951-2) och *Then There Were Jaredites* (orig. 1956-7), som i lätt redigerad form utgavs i en samlad volym 1988.

Max Wells Jakeman (1910-1998) doktorerade vid University of California, Berkeley, och grundlade och ledde senare institutionen för arkeologi vid Brigham Young University. Han påverkade otaliga studenter, bland annat författaren till den mest inflytelserika boken som försöker koppla nefiterna och lamaniterna till specifika orter i Amerika: John L. Sorenson.

John L. Sorenson, född 1924, doktorerade vid UCLA, och blev professor i antropologi vid Brigham Young University. Han har gett ut mängder av texter som försöker påvisa att alla forntida amerikanska folkslag som enligt Mormons Bok härstammar från Främre Orienten levde i ett område i södra Mexiko och Guatemala. Hans många artiklar och böckerna *An Ancient American Setting for the Book of Mormon* (1985), *The Geography of Book of Mormon Events: A Source Book* (1992)

³² Förutom i biografen kan man hitta upplysningar om Nibley på hemsidan <http://publications.maxwellinstitute.byu.edu/people/hugh-nibley/>.

och *Mormon's Codex* (2013) citeras flitigt av andra mormonska apologeter.

Också en rad andra som yttrar sig flitigt i debatten om Mormons Boks historiska tillförlitlighet, däribland John A. Tvedtnes (f. 1941), John W. Welch (f. 1946), Daniel C. Peterson (okänt födelseår) och William J. Hamblin (f. 1954), har utbildats vid sekulära prestigeuniversitet och sedan fått tjänster vid Brigham Young University. Inte oväntat har denna institution i sin tur en stark koppling till Mormonkyrkan.

Ursprungligen kallat Brigham Young Academy, grundades Brigham Young University (ofta förkortat BYU) år 1875 med det uttryckliga syftet att förena samtliga akademiska områden med ett mormonskt religiöst syfte.³³ Akademin bytte namn till universitet 1903, och har behållit sin starkt religiösa prägel under hela sin historia. Alla som arbetar eller studerar vid universitet förväntas “voluntarily live the principles of the gospel of Jesus Christ” inklusive “the restored Gospel”, vilket är mormonsk terminologi för Mormonkyrkans kanoniska skrifter (Mormons Bok, Läran och förbunden, och Den kostbara pärlan).³⁴ Man ska inte bara själv leva efter dessa texters budskap, utan studenterna ska undervisas i “the truths of the gospel of Jesus Christ”.³⁵ På den akademiska nivån innebär det att forskning och förkunnelse i varierande grad sammansmälter. Det gäller inte minst Maxwell Institute for Religious Scholarship, en paraplyorganisation för flera av BYU:s akademiska initiativ som studerar religiösa texter och traditioner på sätt som avspeglar namnets tvetydighet som forsk-

³³ BYUs hemsida yfacts.byu.edu innehåller ett omfattande material om universitetets historia.

³⁴ <http://registrar.byu.edu/catalog/2015-2016ucat/GeneralInfo/HonorCode.php>

³⁵ <http://registrar.byu.edu/catalog/2015-2016ucat/AboutBYU/Mission.php>

ning om religion, eller som religiös forskning. Maxwell Institute ger ut en del böcker om religion som följer en icke-normativ akademisk linje, bland annat översättningar av klassiska islamiska texter och elektroniska editioner av texter på syriska.³⁶ Annat, och i synnerhet material som berör mormonismen, genomsyras däremot av Mormonkyrkans ideologi. Maxwell Institutes hemsida presenterar organisationens syfte i lika tvetydiga termer:

Above all, we seek to embody the qualities of what our namesake has called the “disciple-scholar.” As an institute of religious scholarship, our work is informed by the highest standards of academic study as well as by the principles of our own faith. [...] As Elder Maxwell put it: “For a disciple of Jesus Christ, *academic scholarship is a form of worship.*”

Maxwell Institute ger ut monografier, samlingsverk och tidskrifter. Dessa publikationer kännetecknas av samma yttre markörer som andra akademiska publikationer brukar ha: sobra omslag, omnämmande av författarnas akademiska titlar, referenser till källor och sekundärlitteratur, och så vidare. När det gäller studiet av Mormons Bok ger man bland annat sedan 1992 ut tidskriften *Journal of Book of Mormon Studies*. Även den beskrivs i termer som ligger i en gråzon mellan det konfessionella och det neutrala. Tidskriftens riktlinjer noterar att författare ska tillämpa gängse akademiska metoder (historiska, litterära, och så vidare), och poängterar att man har ett peer review-förfarande, men slår samtidigt fast att “inspirational or devotional elements flow

³⁶ Se Middle Eastern Texts Initiative (METI) på hemsidan <http://meti.maxwellinstitute.byu.edu/>

naturally from scholarly analysis.”³⁷ Sådana dubbla positioneringar blir särskilt intressanta när vi senare i denna artikel går genom några av de genremässiga kännetecknen hos den apologetiska litteraturen.

Förutom att bedriva apologetik via tryckta artiklar och böcker, utförs mycket av detta arbete på nätet, via hemsidor som antingen i varierande grad är institutionellt knutna till Mormonkyrkan, eller sympatiserar med mormonismen. Kyrkans officiella hemsida, lds.org, har ett omfattande material om alla aspekter av religionen, däribland också Mormons Bok och dess historieuppfattning. Men eftersom kyrkan aldrig yttrat någon officiell uppfattning om exakt hur kopplingen mellan berättelse och empirisk verklighet skall tänkas, är denna hemsida ändå inte det primära organet för just denna del av den apologetiska litteraturen. För detta kan man med fördel vända sig till Maxwell Institutes hemsida, men också till flera från kyrkan självständiga initiativ.³⁸ Tillsammans med apologetiska böcker, artiklar och hemsidor utgör de ett särdeles stort källmaterial.

ETT NYTT PARADIGM

Trots källornas omfattning behandlar apologeterna en relativt begränsad mängd frågor, av vilka några blev aktuella redan få decennier efter Joseph Smiths död medan andra tillkommit under årens lopp. Överordnat har dessa frågor att göra med problem med Mormons Boks

³⁷ Publications.maxwellinsitute.byu.edu

³⁸ En resurs med ett verkligt rikt apologetiskt material är fairmormon.org. I 1997 grundades Foundation for Apologetic Information & Research (FAIR) som ett forum för att tillhandahålla apologetiska svar på kritiska frågor. FAIR ändrade namn till FairMormon i 2013, och drivs av ett nätverk av frivilliga. För historien bakom fairmormon.org, se http://blog.fairmormon.org/2013/08/23/fair-has-new-nameshaken-faith-syndrome-updated/?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+fairldsblog+%28FAIR+Blog%29

historieskrivning som var okända under Joseph Smiths livstid, men blivit aktuella efterhand som kunskaperna om Amerikas antropologi och förhistoria ökat. Redan under artonhundratalets andra hälft blev det nämligen uppenbart, att det fanns svårigheter att förena Mormons Boks kronologi med grundläggande fakta om kontinentens ursprungsfolk. En helt överordnad fråga är hur en liten grupp människor som anlant till en tom kontinent omkring 600 fvt. kunde hinna föröka sig i en sådan hastighet, spridas runt ett så enormt territorium och splittras upp i så många olika etniska grupper att man vid tiden för Kolumbus ankomst hade en miljonhövdad befolkning som talade hundratals sinsemellan olika språk uppdelade i dussintals helt obesläktade språkfamiljer. Frågor som denna upptog tidiga skeptiker som M.T. Lamb (*The Golden Bible*, 1887), men fick också en av kyrkans högst uppsatta ledare, Brigham H. Roberts, att under 1920-talet vackla i tron.³⁹ När modern arkeologi och DNA-teknik utvecklades, uppstod nya problem. Nu pekade alla indicier på att indianerna kom från Sibirien och inte var ättlingar till utvandrare från Jerusalem med omnejd. Andra frågor rör sig på detaljnivå: Mormons Bok beskriver nefiternas och lamaniternas liv i termer som verkar passa bättre med en artonhundratalsmänniskas fantasiföreställningar om det forntida Amerika, än med de fakta som grävts fram av paleontologer, arkeologer och andra vetenskapsmän.

Apologeter har som tidigare sagt löst problemen genom att skapa en delvis ny historiemyt, som behåller texten i Mormons Bok intakt men insisterar på att de allra flesta mormoner genom det mesta av mormonismens historia har missförstått texten. Enligt denna nya läsning anlände Lehi och hans folk till en redan tätbefolkad kontinent. De utbredde sig inte över hela kontinenten, utan höll sig inom ett

³⁹ Roberts 1985; McMurrin 1985

begränsat område som stort sett svarar till dagens södra Mexiko och Guatemala. De var så få att deras eventuella bidrag till befolkningens DNA inte kan spåras. De beskrev det land de kom till korrekt, men på ett sätt som mycket lätt kan missförstås av moderna läsare. Vi kan kalla resultatet av denna läsning för det centralamerikanska paradigmet.

NYHETENS OBEHAG

En av de mest citerade texter som legitimerar detta nya paradigmet är Sorensens artikel "When Lehi's Party Arrived in the Land, Did They Find Others There?" (Sorenson 1992a). Det är här Sorenson samlar sina argument för att hävda att Amerika redan var tätbefolkat då folket från Mellanöstern anlände. I princip kunde man tänka sig att det mest besvärande problemet med artikeln är att Sorenson presenterar en tes som går stick i stäv med den uppfattning som rått bland den överväldigande majoriteten mormoner sedan kyrkan grundades 1830. Mormonsk apologetik fokuserar mer på kontinuitet än på innovation, och påpekar att enstaka av kyrkans män har haft liknande uppfattningar som Sorenson och hans efterföljare. Åtskilliga nutida apologeter nämner att kyrkans president Anthony W. Ivins i ett tal från 1929 förklarade att Mormons Bok "does not tell us that there was no one here before".⁴⁰ Också Brigham H. Roberts nämnde på 1920-talet möjligheten att nefiterna och lamaniterna kunde ha bott i en mycket begränsad del av ett redan befolkat Amerika, även om han strax därefter avvisar sin egen idé för att den är oförenlig med vad han menar är den kanoniserade textens självklara budskap (Roberts 1985: 92-93). Det är så viktigt för de nutida apologeterna att förklara att man följer en väl etablerad tradition att sådana exempel utgör grundstommen i

⁴⁰ Se exempelvis Mormonkyrkans egen hemsida <https://www.lds.org/topics/book-of-mormon-and-dna-studies?lang=eng#7>

en hel bok (Sorenson 1992b). Här har författaren grävt djupt i det historiska materialet för att hitta personer vars uppfattningar i större eller mindre grad liknar hans egna.

BOOKSTAVSTROGEN LÄSNING MELLAN RADERNA

Den grundläggande strategin i Sorensons artikel är att läsa Mormons Bok som ett i alla detaljer historiskt korrekt dokument, och att dra slutledningar om det som inte står utifrån det som faktiskt kan utläsas ur texten. Kort sagt, att läsa mellan raderna i texten.

Om man antar att den lilla gruppen nyanlända hade samma reproduktionshastighet som så många andra förmoderna samhällen, skriver Sorenson, torde de efter fyrtio år ha blivit ett sjuttiootal individer, cirka hälften män och hälften kvinnor (Sorenson 1992a: 3). I Jakob 1:15 får man veta att ”Nephis folk under den andre kungens regering började förhärda sina hjärtan och i viss mån ägna sig åt ogudaktiga seder, på samma sätt som då David och likaså Salomo, hans son, i forna tider ville ha många hustrur och bihustrur”. Hur är det möjligt för män i en så extremt liten befolkning att skaffa sig ”många hustrur och bihustrur”? Sorenson konkluderar att andra människor måste ha funnits på plats redan tidigare. I Jakob 7:6 möter en man vid namn Sherem några år senare översteprästen Jakob och tilltalar honom på följande sätt: “Broder Jakob, jag har länge sökt många tillfällen att få tala med dig, ty jag har hört, och vet också, att du ofta går omkring och predikar det du kallar evangeliet, eller Kristi lära.” Hur kan man i en befolkning på kanske 100 personer inte möta översteprästen så gott som dagligen? Hur kan man tala till honom som om man bara kände till honom via andras berättelser (Sorenson 1992a: 4)? Hur ska man tolka en passage som 2 Nephi 5:34, “fyrtio år hade förflutit, och vi hade redan haft krig och stridigheter med våra bröder”? Om det efter fyrtio år fanns omkring trettiofem män i allt, skulle man ha haft “krig” med mindre än tjugo personer i varje här. Texten nämner aldrig andra människor

än invandrarna från Främre Orienten, men de måste ha funnits där, resonerar Sorenson.

Om Lehis folk utgjorde en liten grupp människor i ett hav av miljontals redan bosatta indianer, fungerar det enligt nutida apologeter som ett indicium för att de inte spred sig ut över en hel kontinent. Om man antar att Mormons Bok är bokstavligen sann kan man dessutom börja räkna på de avstånd som nämns. Det handlar visserligen alltid om vaga uttryck som ”dagsresor”, men genom att studera den amerikanska geografin och räkna på hur långt människor utan moderna transportmedel kunde ta sig på några dagar, kommer man enligt den apologetiska litteraturen fram till att hela det område där bokens händelser äger rum inte kan ha varit mer än 700-800 km från den ena utkanten till den andra (Sorenson 1985:14). Vilken del av den amerikanska kontinenten kan man föreställa sig att dessa 800 km bör placeras i? Mormons Bok beskriver ett kuperat territorium, ett lågland i öster, ett näs som delar upp territoriet i en nordlig och en sydlig del, och en stor flod som i boken kallas Sidon (23-27). Klimatet beskrivs som varmt och fuktigt, och tropiska febersjukdomar förekom (Alma 46:40, 51:33, 52:31, 62:35). En majoritet apologeter följer M. Wells Jakeman och John L. Sorenson, och pekar entydigt på södra Mexiko och Guatemala som scenen för Mormons Bok.

SEMANTISK FLEXIBILITET

Identifikationen mellan nefiternas och lamaniternas territorium och Centralamerika väcker nya frågor. Klimatet, topografin och förekomsten av ett näs (Tehuantepecnäset) stämmer måhända bra överens med det texten beskriver, men bland annat när det gäller kultur och natur verkar det finnas många problem. Inte oväntat har mycket av den apologetiska litteraturen riktat in sig på att föra i bevis att problemen bara är skenbara. Katalogen över svårigheterna är ganska lång, och här följer bara några karakteristiska exempel på hur källorna brottas med

dessa vanskligheter. Det lösningarna har gemensamt är att den lojalt bokstavstroga läsningen nu avlöses av en stor semantisk flexibilitet.

Mormons Bok nämner stål flera gånger (bland annat i 2 Nephi 5:15 och Jarom 1:8). Boken berättar att det både bland Jarediterna (Ether 7:9) och Lehis ättlingar användes svärd, och kombinerar dessutom båda utsagor i en textpassage (Mosiah 8:11) som beskriver svärd med rostiga eggar. Skeptiker har invänt att stål är en modern uppfinning, att bearbetning av metall bara förekom marginellt i Centralamerika, och att svärd heller inte användes i förkolumbianska centralamerikanska kulturer. Här har försvaret gått ut på att "stål" är en vagt definierad substans, och att något slags förädlat järn har bearbetats långt tillbaka i historien. Jarediterna kunde ju ha fört med sig ett eller flera svärd från Främre Orienten utan att detta påverkade utvecklingen av metallurgi i den Nya Världen. Eller också kan "stål" helt enkelt vara en översättning av ett ord i den ursprungliga texten på "reformerad egyptiska" som betyder "järn" eller till och med "brons" (Hamblin & Merrill 1990: 346-7). "Svärd" kan på samma sätt vara en översättning av ett ord som betyder "stridsklubba" (Roper 1996). Mormons Bok är enligt Joseph Smiths egen utsaga världens mest felfria bok, men det betyder inte, i apologeternas optik, att översättningen var helt oproblematiske.⁴¹

Flera arter av tamdjur nämns i Mormons Bok, liksom djur som verkar ha varit vilda eller förvildade exemplar av sådana arter. Med tanke på vad man anser sig veta om den förkolumbianska faunan är det anmärkningsvärt att läsa i 1 Nephi 18:25 att Lehis folk fann "alla slags djur i skogarna: både kon och oxen, och åsnan och hästen, och geten och vildgeten". En vanlig lösning i källorna är att förklara att människor som nyss anlant i ett främmande land använder sitt eget

⁴¹ Apologetiska argument av detta slag finns bland annat i Roper 1996, 1997, 1999; Hamblin & Merrill 1990; jefflindsay.com/LDSFAQ/FQ_metals.shtml#laban;

språks terminologi för att klassificera okända djurarter. Korna och oxarna var kanske bisonoxar, hjortar eller tapirer.⁴² Getterna kunde också ha varit något slags inhemskt hovdjur.⁴³

Särskilt mycket apologetisk möda har ägnats åt hästarna, som förekommer flera gånger i Mormons Bok, enligt bokens interna kronologi dyker upp redan hos Jarediterna (Ether 9:19) och finns kvar fram till en sen tidpunkt i nefiternas historia (3 Nephi 3:22). Sekulär forskning är nämligen helt enig om att moderna hästar är den sista kvarvarande arten av en hel familj arter, Equidae, som i Amerika alla dog ut för cirka 12 000 år sedan, antingen på grund av klimatförändringar eller jakt. De återinfördes av européer efter att ha varit helt försvunna från kontinenten i tusentals år. Även i detta fall tillgriper man förklaringen att det kan handla om reformerad egyptisk terminologi som utvidgats till att benämna arter man tidigare inte känt till (se Sorenson 1985: 295). Återigen har tapirer lyfts fram som ett möjligt alternativ (trots att centralamerikanska tapirer är mycket mindre än europeiska hästar).⁴⁴ Källorna noterar att hästar i Mormons Bok inte omtalas som riddjur. Vagnar nämns också, men det framgår inte tydligt att hästarna drog dessa vagnar, vilket också hade varit problematiskt eftersom man inte kände till hjulet i klassiska centralamerikanska kulturer. Michael Ash föreslår att det rörde sig om flyttbara ställningar, och att de vaga hänvisningarna till hästar och vagnar i ospecificerade sammanhang kan ha varit den reformerade egyptiskans mer eller mindre valhända försök att förklara att man lastade tapirkött på sådana mobila ställningar.

⁴² Se en.fairmormon.org/Book_of_Mormon/Anachronisms/Animals/Cattle

⁴³ Se en.fairmormon.org/Book_of_Mormon/Anachronisms/Animals/Goats

⁴⁴ Se en längre redogörelse av Michael Ash på <http://www.fairmormon.org/perspectives/publications/horses-in-the-book-of-mormon>

Sorenson och de andra mormonska författarna utgår från att identifikationen mellan skådeplatsen för Jarediternas, Mulekiternas, Nefiterernas och Lamaniernas öden och området kring Tehuantepecnäset fungerar så gott som perfekt. Ett betydande problem måste dock klaras av i den apologetiska litteraturen: Mormons Bok talar tydligt om ett näs mellan ett område i norr och ett i söder, medan Tehuantepecnäset går i närmast ost-västlig riktning, cirka 60 grader skevt i relation till väderstrecken i boken. Sorenson gör stora ansträngningar för att förklara hur detta kan hänga ihop.⁴⁵ Argumentet går i huvudsak ut på att olika språk anger riktning på väldigt olika sätt, och att väderstrecken som vi känner till dem bara är en av många terminologier att ange riktningar på. Igen ska Joseph Smiths behov av att översätta en text från ett väldigt annorlunda uppbyggt språk, originalets reformerade egyptiska, ha orsakat problem. En senare källa (Gardner 2013) föreslår att bokens riktningstermer fungerar bättre om man antar att de bygger på system man känner till från just Centralamerika.

DEN OFULLSTÄNDIGA VETENSKAPEN

En så radikal semantisk flexibilitet som den som förvandlar hästar till tapirkött är ovanlig i källmaterialet, men försöken att omdefiniera vad ord betyder förekommer ymnigt i mormonsk litteratur på området. En annan strategi är att hävda att vetenskapen tar fel, och att hästar faktiskt fanns i Amerika. Sådana argument används för att försvara Mormons Boks påståenden om att migranterna från Jerusalem i det nya landet fann välkända växter som korn och vete, eller djur som elefanter. Att inte minst de senare ska ha funnits i Amerika avviker så kraftigt från den vetenskapliga konsensus som finns om faunan i

⁴⁵ Sorenson 1985 angriper problemet i detalj, se avsnittet "Directions in the Book of Mormon" på sidorna 38-42.

området, att den enda passage i Mormons Bok som nämner dessa djur, Ether 9:19, har debatterats flitigt. Där berättas det om Jarediterna:

Och de hade även hästar och åsnor, och det fanns elefanter och curelomer och cumomer vilka alla var användbara för människan, och i synnerhet elefanterna och curelomerna och cumomerna.

Om vi lämnar de mystiska cumomerna och curelomerna åt sidan, kan man konstatera att texten placerar elefanter i Amerika i andra hälften av det tredje årtusendet fvt. Apologetisk litteratur förklarar att det måste ha rört sig om mammutar. Den vetenskapliga konsensus som finns omkring mammutarnas utdöende säger att detta kan dateras med kol-14-metoden till cirka för 10 800 år sedan, på grund av klimatet eller jakt.⁴⁶ Mormonska författare tar Mormons Bok till intäkt för att forskarna har fel och att de lokalt fortsatte att finnas i ytterligare kanske åtta tusen år.

ETT PARADIGM OCH DESS ANOMALIER

Den mormonska apologetikens karakteristiska kombination av bokstavstrogen läsning, semantisk flexibilitet och skepsis inför vetenskapens påståenden räcker långt för att lösa många av de problem som uppstår när man projicerar det mytologiska innehållet i en religiös text på en konkret geografisk scen. Det återstår att lösa resterande anomalier inom det centralamerikanska paradigmet. Mormonsk apologetisk litteratur återkommer gång på gång till ett litet antal sådana, och dessa exemplifieras här med två ofta omdiskuterade problem.

⁴⁶ Litteraturen om ämnet är omfattande. Se Haynes 2002; en bibliografi finns i Grayson 2007.

En av mormonismens tidiga ledare, Oliver Cowdery, antog att den kulle i nordöstra USA där Joseph Smith sade ha hittat guldtavlorna var samma kulle som den där nefiter och lamaniter slaktade varandra i det avgörande sista kriget.⁴⁷ Mormonsk visuell kultur har fram till vår egen tid förstärkt intrycket: varje år uppförs ett skådespel vid kullen, där man både får se Joseph Smith upptäcka tavlorna och får bevittna några nyckelscener från *Mormons Bok*. Moderna mormonska apologeter som accepterar det centralamerikanska paradigmet är överens om att det inte kan röra sig om samma kulle, men frågan är då hur nefiternas siste profet kan ha överlevt en massaker i Mexiko medan de tavlor han färdigställde hamnade i nordöstra USA, flera tusen kilometer därifrån. Svaret måste enligt de apologetiska källorna vara att Moroni under sina resterande år i livet lyckats transportera tavlorna hela vägen, till fots och över vattnet (Sorenson 1985: 44-5).

År 1834 ledde Joseph Smith en milis från Kirtland i delstaten Ohio till Jackson County, Missouri. Den tredje juni stannade man upp vid bredden av Illinoisfloden och gjorde ett oväntat fynd: några skelettresten och en pilspets. Flera år senare skrev ögonvittnen ned berättelser om vad som inträffat, och enligt dem hade Joseph Smith förklarat att det rörde sig om kvarlevorna efter en lamanitisk krigare vid namn Zelph. En traditionell uppfattning om att nefiterna och lamaniterna befolkade hela Amerika är kompatibel med ett fynd av en påstådd lamanit i Illinois, men för det centralamerikanska paradigmet är detta naturligtvis besvärande. Här har den apologetiska strategin varit att källkritiskt granska varje detalj i berättelserna, och dra slutsatsen att Joseph Smith aldrig sade det han påstods ha sagt.⁴⁸

⁴⁷ Hamblin 1993: 172

⁴⁸ Se Godfrey 1989.

AKADEMISK PARATEXT

Vi konstaterade tidigare att mycket av den mest tonangivande litteraturen skrivs av personer med en lång universitetsutbildning, ofta vid sekulära universitet, många av vilka sedermera belönats med professorstitlar, och att den publiceras i en form som på många sätt påminner om den akademiska. Det finns förvisso undantag, kanske främst bland det lite äldre källmaterialet. Hugh Nibleys böcker om Jareditterna från 1950-talet är uppbyggda som en fiktiv korrespondens med en skeptiker. Lynn och Hope Hilton gav 1964 ut *In Search of Lehi's Trail*, en reseberättelse där det konfessionella motivet deklarerats öppet:

We had an assignment, we knew that the Book of Mormon is true, and thus started from the premise that what Nephi wrote *actually* happened. Inspired by God, Mormon had included Nephi's own record without abridging it. Inspired by God, Joseph Smith had translated it, literally and faithfully.

Det allra mesta av den nyare litteraturen är däremot torr och akademisk. Argumenten kanske bara övertygar den som redan är mormon, men den bygger på ett sätt att argumentera och en metod att i fotnoter hänvisa till källor och litteratur som liknar den man finner i icke-konfessionell litteratur, nämner författarnas doktorsgrad på framsidan, illustreras med tabeller, kartor och fotografier på samma sätt som akademiska böcker ofta gör, och så vidare. Man kan fråga sig om mormonsk apologetik helt enkelt är kontroversiell akademisk litteratur, som råkar försvara en minoritetssynpunkt. I så fall har mormonsk apologetik inga särskilda kännetecken som genre, något som skulle

kunna passa ganska bra med modern litteraturteoris ofta skeptiska inställning till själva begreppet genre.⁴⁹

Min tes är dock att det akademiska utseendet och språket närmast kan liknas vid det litteraturteoretikern Gérard Genette (1997) betecknar som paratext: olika element i ett verk som inte hör till själva brödtexten, utan snarare syftar till att leda läsarens tolknings- och läsningstrategi i en särskild riktning. En närmare genomgång visar nämligen att likheten med den akademiska genren ofta börjar och slutar med just det paratextuella elementet. Vi närmar oss här den skeptiska litteraturens avfärdande av mormonsk historieskrivning som falsk, men syftet här är ett annat. Min poäng är inte att diskutera huruvida Mormons Bok är historiskt korrekt eller ej, utan att med några exempel visa hur den bakomliggande ideologiska agendan i den litteratur som hävdar att så är fallet gör att författarna avviker, ibland kraftigt, från de normer för akademiskt skrivande som icke-konfessionella forskningsmiljöer brukar framodla.

Akademisk trovärdighet kommer bland annat av att använda sekundärlitteraturen källkritiskt, att citera den på ett rättvisande sätt, och att använda ett språkbruk som förhåller sig nyktert till källmaterialet snarare än att heja på det egna laget. Att normerna uppfattas som viktiga ser man genom att avsteg ”straffas” hela vägen igenom den akademiska karriären, från att studenter kritiseras för dåligt genomförda uppsatser, till att etablerade forskare får negativa omdömen i peer review-rapporter. Apologetiska verk, även de som är skrivna av en av genrens verkliga koryféeer, John L. Sorenson, bryter markant mot normerna. Hänvisningarna är exempelvis ytterst eklektiska, och liten eller ingen

⁴⁹ För en kort genomgång av problematiken, se Petersen 2009. En omfattande diskussion av genrebegreppet finner man i Fowler 1982.

skillnad görs mellan verk författade av andra troende mormoner, texter av forskare, eller direkt pseudovetenskapliga alster.

När Sorenson ska dokumentera att det finns litteratur om förhistoriska transoceaniska resor kan gedigna akademiska verk användas som Carroll Rileys *Man Across the Sea*⁵⁰, men också en närmast von Däniken-liknande bok som Barry Fells *America B.C.*, som Sorenson medger “makes serious errors” men trots det erkänner som ett verk som “constitute[s] a challenge yet to be examined carefully and explained adequately by conventional scholars” (Sorenson 1985: 80). När Sorenson diskuterar hemliga brödraskap, ett tema Mormons Bok nämner ofta, konstaterar han att sådana organisationer förekommer runt om i världen, och ställer upp hypotesen att likheterna beror på kulturell diffusion (Sorenson 1985: 305). Till stöd för sin tes hänvisar han till “historikern” Nesta Helen Webster (1876-1960). Han nämner dock inte att Webster knappast var en historiker i någon allmänt accepterad mening, utan snarare en konspirationsteoretiker på den antisemitiska yttersta högern, som under 1920-talet blev övertygad om Illuminatis påverkan på samhället.⁵¹ Hennes konspirationsteoretiska verk från denna tid, *Secret Societies and Subversive Movements* (1924), citeras flera gånger som källa, till och med som stöd för uttalanden om judiska hemliga sällskap (Sorenson 1985: 306).

Till stöd för sina teser om att djur som den konventionella vetenskapen anser var utdöda under den tid Mormons Bok påstås beskriva faktiskt förekom i Mexiko och Guatemala citerar Sorenson en rad personer och deras texter. Även här visar det sig att det döljs en del avsteg från akademiska normer bakom de ganska anonyma fotnoterna. M.F. Ashley Montague citeras för att ha menat att både hästar och mammu-

⁵⁰ Sorenson 1985: 112

⁵¹ Se Lee 2005.

tar förekom relativt nyligen i det förkolumbianska Amerika. Det man inte får veta är att Montagues forskningsområde var ras och genus, och att han så vitt det går att utröna inte hade någon expertis inom området Amerikansk förhistorisk fauna.⁵² Det är också intressant att konstatera att hänvisningarna till Montagues uttalanden går via andra mormoner, och inte minst en bok med titeln *The World of the Book of Mormon* av Paul R. Cheesman, som även mormonska recensenter avvisat som ett slarvigt hopkok.⁵³

Utöver Montague hänvisar Sorenson till Yuri Kuchinsky, vars uppfattningar om förkolumbianska hästar utkommit i ett onlinemagasin för kryptozoologi, *North American BioForteian Review*.⁵⁴ Han hänvisar till en artikel i den ytterst ansedda tidskriften *Science* (Martin 1973), där författaren citeras för att ha sagt att det inte finns någon teoretisk grund till att hästar inte kunde ha levt kvar efter den senaste istiden, men informerar inte läsaren om att Martin skriver ”teoretisk grund” därför att han konstaterar att de faktiskt dog ut. Han hänvisar till en kort notis på en enda sida (Ray 1957) som handlar om hur man hittat tänder av förkolumbianska hästar i ett vattenhål där offringar skett, en cenote. Ray förklarar att det är hästar från pleistocen, att tänderna var fossiliserade, och att några mayaindianer förmodligen hade samlat fossilerna som ett slags kuriosa. Förklaringen återges visserligen av Sorenson, men avvisas utan vidare kommentar.

⁵² Om Montague, see New York Times nekrolog på adressen <http://www.nytimes.com/1999/11/29/us/ashley-montagu-94-anthropologist-and-popular-author.html>

⁵³ Recensionen på Brigham Young Universitys hemsida, <https://ojs.lib.byu.edu/spc/index.php/MSR/article/viewFile/34203/32028>, sågar boken fullständigt.

⁵⁴ Vol 2, no. 3, issue #5, på nätet på adressen <http://www.strangeark.com/nabr/NABR5.pdf>

AD HOMINEM ARGUMENTATION

Samtidigt som stöd från även de mest marginella röster i den vetenskapliga världen tydligen är välkomna, har man i den apologetiska litteraturen ibland slagit ned mycket hårt på kritiker. Det är lätt att hitta källor som anklagar skeptiker för att vara "antimormoner", eller som raljerar över deras påstådda brist på professionella kvalifikationer. Ett särskilt slående exempel gäller Thomas Stuart Ferguson, som för några årtionden sedan var en viktig inspirationskälla för dem som ville hitta arkeologisk evidens för Mormons Bok men som sedan dess närmast blivit en persona non grata. Mycket tyder nämligen på att hans allt djupare förståelse av centralamerikansk arkeologi fick honom att tvivla på mormonismen och på hela projektet att förankra bokens berättelse i en konkret geografi. Ferguson lär ha medgivit detta för de två mest kända (och i mormonska kretsar ökända) skeptikerna, paret Sandra and Jerald Tanner.⁵⁵ Hans intellektuella resa bort från en bokstavstroende mormonism beskrevs dessutom efter hans död i en bok (Larson 1997). Ferguson lämnade dock aldrig kyrkan, antingen för att skona familj och vänner, eller därför att medlemskapet hade många socialt positiva sidor för honom. Men i apologetiska kretsar verkar man ha haft svårt att förlåta honom för hans bristande lojalitet. Fairmormon.org går långt för att beskriva honom som en obetydlig bifigur med ett bristande intellekt, en naiv syn på vetenskapen och en tvivelaktig moral.⁵⁶

⁵⁵ <http://www.utlm.org/newsletters/no69.htm>

⁵⁶ http://en.fairmormon.org/Question:_Was_Thomas_Stuart_Ferguson_an_archaeologist%3F

KONKLUSION

Mormonsk apologetik visar hur en kanonisk text både kan vara stabil i och med att själva texten bara i ytterst begränsat omfång ändras och plastisk i och med att radikalt nya läsarter kan uppstå och spridas. Nyläsningen av berättelserna i boken är en pågående process, och berör antagligen fortfarande en liten intellektuell elit som kämpar om sådana detaljer som hur orden för väderstreck skall tolkas, eller om det verkligen fanns mammutar i Centralamerika för 3000-4000 år sedan. Nätet är en dock en viktig resurs i de mormonska apologeternas ansträngningar att föra ut budskapet. Otaliga hemsidor försvarar det centralamerikanska paradigmet, medan den traditionella synen på Mormons Bok som en historia om en hel kontinent för en marginell tillvaro på nätet.

Men även vetenskapen gör framsteg, och dess nya landvinningar inarbetas i det nya paradigmet. Den kanske allvarligaste motståndaren är DNA-analysen, som blivit allt billigare att genomföra och därmed täcker den infödda amerikanska befolkningen med ett allt finmaskigare nät. Om det en dag blir helt obestridligt att inte en enda härstamningslinje uppvisar något annat DNA än det man kan förvänta av en befolkning som uteslutande migrerat via Berings Sund riskerar Mormonkyrkan att ha ett nytt problem som skall tacklas. En sista utväg återstår dock alltid. Den officiella linjen har alltid varit att Mormons Boks historiska trovärdighet är en fråga om tro och personlig uppenbarelse. En av kyrkans allra översta ledare, i hierarkin placerad omedelbart under presidenten, apostel Dallin H. Oaks, förklarar att "It is our position that secular evidence can neither prove nor disprove the authenticity of the Book of Mormon."⁵⁷ Det gör i sin tur att argument

⁵⁷ Oaks 2001: 239

från genetiken, arkeologin, paleontologin eller antropologin i yttersta konsekvens är irrelevanta för de troende.

BIBLIOGRAFI

- Fowler, Alastair, *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1982.
- Gardner, Brant A., "From the East to the West: The Problem of Directions in the Book of Mormon", *Interpreter: A Journal of Mormon Scripture* 3, 2013, s. 119-153.
- Genette, Gérard. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press 1997.
- Godfrey, Kenneth W., "The Zelph Story", *BYU Studies* 29/2, 1989, s. 32-56.
- Grayson, Donald K. "Deciphering North American Pleistocene Extinctions", *Journal of Anthropological Research* 63/2, 2007, s. 185-213.
- Hamblin, William J., "Basic Methodological Problem with the Anti-Mormon Approach to the Geography and Archaeology of the Book of Mormon", *Journal of Book of Mormon Studies*, 2/1, 1993, s. 161-197.
- Hamblin, William J. & A. Brent Merrill, "Swords in the Book of Mormon" i Stephen D. Rick & William J. Hamblin (red.) *Warfare in the Book of Mormon*. Salt Lake City: Deseret Book, 1990, s. 329-351.
- Haynes, Gary, "The Catastrophic Extinction of North American Mammoths and Mastodonts", *World Archaeology* 33/3, 2002, s. 391-416.
- Hilton, Lynn & Hope Hilton, *In Search of Lehi's Trail*. Salt Lake City: Deseret Books 1964.
- Lamb, Martin T., *The Golden Bible or, The Book of Mormon, Is it from God?* New York: Ward & Drummond 1887.
- Larson, Stan, *Quest for the Gold Plates: Thomas Stuart Ferguson's Archaeological Search for the Book of Mormon*. Salt Lake City: Freethinker Press 1997.
- Lee, Martha F., "Nesta Webster: The Voice of Conspiracy", *Journal of Women's History* 17/3, 2005, s. 81-104.
- Martin, Paul S., "The Discovery of America", *Science*, New Series, Vol. 179, No. 4077, 1973, s. 969-974.
- McGuire, Randall H., "Archeology and the first Americans", *American Anthropologist* 94/4, 1992, s. 816-836.

- McMurrin, Sterling, "Brigham H. Roberts: A Biographical Essay," i B. H. Roberts, *Studies of the Book of Mormon*, Urbana & Chicago: University of Illinois Press, 1985, s. xiii-xxxii.
- Nibley, Hugh, *Lehi in the Desert/The World of the Jaredites/There Were Jaredites*. Collected Works of Hugh Nibley, vol. 5. Salt Lake City: Deseret Book 1988.
- Oaks, Dallin H., "The Historicity of the Book of Mormon," i Paul Y. Hoskisson (red.), *Historicity and the Latter-day Saint Scriptures*. Provo, UT: Brigham Young University Religious Studies Center 2001.
- Petersen, Anders K., "The Diversity of Apologetics: From Genre to a Mode of Thinking" i A.-C. Jacobsen, J. Ulrich & D. Brakke (red.), *Critique and Apologetics: Jews, Christians and Pagans in Antiquity*, Early Christianity in the Context of Antiquity 4, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009, s. 15-41.
- Ray, Clayton, "Pre-Columbian Horses from Yucatan", *Journal of Mammalogy* 38/2, 1957, s. 278.
- Roberts, Brigham H., *Studies of the Book of Mormon*. Edited and with an Introduction by Brigham D. Madsen. Urbana and Chicago: University of Illinois Press 1985.
- Roper, Matthew, "Eyewitness Descriptions of Swords in the Book of Mormon," *Journal of Book of Mormon Studies* 5/1, 1996, s. 150-8.
- Roper, Matthew, "On Cynics and Swords", *FARMS Review of Books* 9/1, 1997, s. 146-58.
- Roper, Matthew, "Swords and 'Cimeters' in the Book of Mormon", *Journal of Book of Mormon Studies* 8/1, 34-43, 1999, s. 77-78.
- Silverberg, Robert, *Mound Builders of Ancient America: The Archaeology of a Myth*. Greenwich, Conn.: New York Graphic Society 1969.
- Sorenson, John L., *An Ancient American Setting for the Book of Mormon*. Salt Lake City, UT: Deseret Books 1985.
- Sorenson, John L., "When Lehi's Party Arrived in the Land, Did They Find Others There?" *Journal of Mormon Studies* 1/1, 1992a, s. 1-34.
- Sorenson, John L., *The Geography of Book of Mormon Events: A Source Book*. Provo, UT: The Foundation for Ancient Research and Mormon Studies 1992b.
- Thomas, Cyrus, "Report on the Mound Explorations of the Bureau of Ethnology". *12th Annual Report of the Bureau of Ethnology for 1890-'91*. Washington: Smithsonian Institution 1894.
- Wauchope, Robert, *Lost Tribes and Sunken Continents: Myth and Method in the Study of the American Indians*. Chicago: University of Chicago Press 1962.